

ความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับความสุภาพ

การแสดงออกซึ่งอารมณ์ขันเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ สังเกตได้จากการสนทนากัน ไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่แห่งใด เช่น สถานที่ทำงาน ห้องเรียน ห้องประชุม ฯลฯ หรือมีระดับความเป็นทางการมากน้อยเพียงไร เช่น การพูดคุยเรื่องสัพเพเหระ การปราศรัย การอภิปราย การสัมมนา เป็นต้น เราจะพบว่าอารมณ์ขันสอดแทรกในบทสนทนาอยู่เสมอ (Martineau, 1972) อารมณ์ขันมักถูกนำมาใช้ถ่ายทอดความสนุกสนานให้แก่ผู้ร่วมสนทนา แต่การสื่อความตลกเป็นเพียงหน้าที่โดยพื้นฐานเท่านั้น อันที่จริงแล้ว อารมณ์ขันยังมีบทบาทที่สำคัญยิ่งกว่าการสร้างเสียงหัวเราะ บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987, p. 124, 229) กล่าวว่า อารมณ์ขันเกี่ยวข้องกับความสุขภาพ ในแง่ที่ว่าอารมณ์ขันเป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้แสดงความรู้สึกเป็นมิตรและความเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน อันยังผลให้ระยะห่างทางสังคมระหว่างคู่สนทนาดลดลงอีกด้วย หรือที่เรียกว่าความสุขภาพเชิงบวก (positive politeness) เช่นเดียวกับโฮมส์ (Holmes, 1998) ที่พิจารณาเห็นว่าอารมณ์ขันเป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีพลังอำนาจมาก ถ้าหากเราเข้าใจและรู้จักที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสม อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือทางภาษาชนิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้จัดการกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มได้ เช่น อารมณ์ขันอาจช่วยสะท้อนให้เห็นความเป็นพวกพ้องเดียวกัน หรือถ้าหากผู้พูดจำเป็นต้องวิจารณ์ ตาหนิ หรือวิจารณ์กรรมอื่นๆ ที่เป็นการคุกคามหน้าของผู้อื่น การกระทำเหล่านั้นอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้น อารมณ์ขันที่เลือกใช้อาจช่วยลดความเสี่ยงการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ร่วมสนทนาได้

อย่างไรก็ตาม การสื่ออารมณ์ขันในแต่ละครั้งจะช่วยเสริมความสัมพันธ์ หรือลดความขัดแย้งระหว่างผู้ร่วมสนทนาหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้นด้วยว่าเหมาะสมแก่กาลเทศะหรือไม่ การล้อกันเล่นเพื่อมุ่งให้เกิดความขบขันนั้น บางครั้งเหมือนเป็นดาบสองคมที่อาจจะทำให้ผู้ฟังเกิดความอึดอัดใจ ความรู้สึกเสียหน้า ความขุ่นข้องหมองใจ หรือรู้สึกว่าถูกดูถูกเหยียดหยามขึ้นมาได้ (ปราชญา, 2541, น. 5) นอกจากนี้ อารมณ์ขันอาจเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจหรือใช้ควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น (Holmes, 1998; Holmes and Stubbe, 2003) ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่พนักงานคนหนึ่งทำงานอยู่กับเครื่องคอมพิวเตอร์จนลืมนเข้าร่วมประชุมในเวลา 10 นาฬิกาตรง เพื่อนร่วมงานของเขาจึงเดินมาตาม พร้อมกับพูดติดตลกว่า “ที่จริงแล้ว ฉันไม่อยากให้นายเสียเวลาทำงานอันแสนสนุก แต่นี่มันเลย 10 โมงมานานแล้ว” ในตัวอย่างนี้ เพื่อนร่วมงานใช้อารมณ์ขันเพื่อสั่งพนักงานคนนั้นให้ละทิ้งงานที่ทำงานอยู่เพื่อเข้าร่วม

ประชุมสังเกตได้ว่าผู้พูดใช้อารมณ์ขันทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของเพื่อนร่วมงาน จะเห็นว่าการสร้างความตลกขบขันเป็นเพียงหน้าที่เบื้องต้นของอารมณ์ขันเท่านั้น หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งอารมณ์ขันมีความเกี่ยวเนื่องกับคุณภาพ แนวคิดเรื่องหน้า และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา

จากผลการศึกษาข้อมูลละครตลกสถานการณ์ของไทย ผู้วิจัยพบว่าอารมณ์ขันมีความสัมพันธ์กับคุณภาพใน 2 ลักษณะ ได้แก่

6.1 อารมณ์ขันกับคุณภาพ

6.2 อารมณ์ขันกับคุณภาพไม่สุภาพ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 อารมณ์ขันกับคุณภาพ

เมื่อกล่าวถึง “คุณภาพ” คนทั่วไปมักจะนึกไปถึงการปฏิบัติตนให้มีกิริยาและวาจาที่เรียบร้อย อ่อนโยนตามความคาดหวังของสังคม ยกตัวอย่างในสังคมไทย เช่น การยกมือไหว้แสดงความเคารพ การเดินยอตัวลงเล็กน้อยเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ การพูดคำว่า “ขอบคุณ” เมื่อได้รับคำชม การกล่าวขอโทษเมื่อได้กระทำความผิด การหลีกเลี่ยงคำรุกราน การรู้จักคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น หรือการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าคุณภาพสามารถให้คำนิยามได้หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองที่แตกต่างกัน คุณภาพในลักษณะดังกล่าวเป็นมุมมองคุณภาพในความคิดของคนทั่วไป หรือเรียกว่าเป็นคุณภาพขั้นที่ 1 (first-order politeness) สำหรับมุมมองของภาษาศาสตร์ ยังต้องการแนวทางการวิเคราะห์ที่เป็นหลักทฤษฎี หรือเรียกว่าเป็นคุณภาพขั้นที่ 2 (second-order politeness) นักภาษาศาสตร์หลายท่านได้ค้นหาแนวทางการวิเคราะห์ภาษาสุภาพ อาทิ เลคอฟฟ์ (Lakoff) กับลีช (Leech) วิเคราะห์ภาษาสุภาพโดยนำมาเชื่อมโยงกับคติสนทนา (Watt, 2003) สวอนบราวน์และเลวินสัน (1987) วิเคราะห์ภาษาสุภาพโดยมุ่งศึกษาการรักษาหน้า

ภาษาสุภาพในมุมมองของการรักษาหน้า คือ การใช้ภาษาที่สื่อว่าผู้ร่วมสนทนามีทักษะในการสื่อสาร รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ทำลาย “หน้า” ของตนเองและผู้อื่น ความต้องการหน้ามี 2 ลักษณะกว้างๆ ประกอบด้วยความต้องการหน้าเชิงบวกซึ่งเป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นยอมรับและชื่นชอตน และความต้องการหน้าเชิงลบซึ่งเป็นความปรารถนามิให้ผู้ใดก้าวล่วงความเป็นตัวเอง ดังที่ได้กล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม ในการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง มักจะมีการกระทำที่

เป็นการคุกคามหน้าเกิดขึ้นเสมอ สิ่งที่คุณพึงกระทำได้เพื่อยังคงรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี คือ ผู้พูดควรเลือกใช้ภาษาที่แสดงความรู้สึกตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ เพื่อพยายามลดการคุกคามหน้าของผู้ฟัง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลละครตลกสถานการณ์ของไทย พบว่าการพูดอย่างมีอารมณ์ขันสามารถตอบสนองความต้องการ “หน้า” ได้ โดยจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1.1 อารมณ์ขันเป็นกลวิธีแสดงความรู้สึกเชิงบวก

6.1.2 อารมณ์ขันเป็นการบรรเทาการคุกคามหน้า

โดยรายละเอียด ดังนี้

6.1.1 อารมณ์ขันเป็นกลวิธีแสดงความรู้สึกเชิงบวก

มนุษย์มีลักษณะพิเศษกว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในโลก เพราะมนุษย์มีอารมณ์ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อ และความคิดเห็น การที่มนุษย์เราจะอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและมีความสุข เราควรเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถตอบสนองความต้องการของผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี มาสโลว์ (Maslow, 1970) กล่าวว่าความต้องการของมนุษย์มี 5 ชั้น ได้แก่ 1. ความต้องการทางชีวภาพและร่างกาย (biological and physiological need) 2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety need) 3. ความต้องการการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและความรัก (belongingness and love need) 4. ความต้องการเกียรติยศ (esteem need) 5. ความต้องการเป็นคนโดยสมบูรณ์ (self-actualization need) จะเห็นได้ว่าความต้องการความรู้สึกที่เป็นมิตรและการได้รับการยอมรับเป็นสิ่งจำเป็นในมนุษย์ทุกคน ในทางจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์ ความต้องการสิ่งเหล่านี้สามารถอธิบายได้โดยนำไปเทียบกับความต้องการหน้าเชิงบวก กล่าวคือ ทุกคนในสังคมต้องการให้บุคคลอื่นยอมรับตนเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกันนั่นเอง

จากการศึกษา พบการใช้อารมณ์ขันที่ทำหน้าที่แสดงความรู้สึกเชิงบวก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 หอยโข่งและคำแห่เผชิญเห็นบัวศรีผู้เป็นแม่กำลังเดินลีลาอยู่คนเดียวในห้องรับแขก

หอยโข่ง: คุณแม่เนียเต้นเก่งเหมือนกันนะครับ

บัวศรี: อ้าว แหม แม่ก็ทำไฟเหมือนกันนะ สมัยสาวๆ นะ

คำแห่: โอ้โฮ

→ หอยโข่ง: ไอ้โห เต็นไฟลุกเลยคุณแม่
(บัวศรีค้อนและยิ้ม)

(โคกขุนตระกูลไซ่/คุณยายยอดยุ่ง)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ หอยโข่งกับคำแท้บังเอิญเห็นบัวศรีผู้เป็นแม่กำลังฝึกซ้อมเต้นลีลาศคนเดียวในห้องรับแขก หอยโข่งเอ่ยชมแม่ตัวว่ามีท่วงท่าลีลาศที่งดงาม ส่วนบัวศรีอาศัยโอกาสนี้กล่าวอวดลูกชายทั้งสองคนว่าเธอจัดเป็นนักเต้นเท้าไฟเมื่อครั้งสมัยวัยรุ่น หอยโข่งเข้าหาคุณแม่ด้วยการบอกว่าคุณแม่เต้นจนไฟลุก เมื่อพิจารณาคำพูดของหอยโข่งในผลัดสุดท้าย จะเห็นว่าเป็นการพูดเกินจริง เพราะจริงๆ แล้ว การเต้นของบัวศรีไม่ได้ทำให้เกิดประกายไฟแต่อย่างใด การพูดเกินจริง (exaggeration) สามารถสร้างความรู้สึกตลกได้ เพราะผู้หัวเราะจะเห็นความขัดแย้งกันระหว่างถ้อยคำที่กล่าวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการพูดเกินจริงยังเป็นกลวิธีหนึ่งในการแสดงความสุภาพเชิงบวก (Brown and Levinson, 1987, p. 104)

ตัวอย่างที่ 2 สมปอง จำโป่งเหม่ง สะมะชาย ปูเป่ เข่ง และเฮียเจ็ด นั่งคุยกันถึงเรื่องอดีตเมื่อครั้งไปเที่ยวงานวัด

สมปอง: นีธรรมดา ตอนที่เหมารอบ แต่ตอนฉันเหมานะ สูดยอดกว่าอีก

จำโป่งเหม่ง: เฮ้ย ปองแกขึ้นไปเต้นด้วยเหรววันนี้นั่นละ

→ สมปอง: ไอ้โห นายไม่เห็น นายกำลังก้มหัวกิน กินยุ่งอยู่

(สามแยกจวงเจริญ/สมปอง...เพื่อนเก่า)

ในบทสนทนานี้ ผู้ร่วมสนทนากำลังพูดคุยกันถึงเรื่องราวในอดีตเมื่อครั้งพวกเขาไปเที่ยวงานวัดด้วยกัน สมปองเริ่มเล่าว่าตนได้ขึ้นไปเต้นกับบรรดาสาวรำวงบนเวทีด้วย เมื่อได้ฟังเช่นนั้นแล้ว จำโป่งเหม่งรู้สึกประหลาดใจว่าเหตุใดตนจึงไม่ทราบเรื่อง ทั้งที่ตนก็อยู่ในเหตุการณ์เมื่อได้ยินเช่นนี้ สมปองจึงพูดล้อว่าที่จำโป่งเหม่งไม่เห็นเป็นเพราะตัวจำกำลังก้มหัวกินยุ่ง

การพูดเข้าหาเย้ยจำโป่งเหม่งในสถานการณ์ดังกล่าวถือว่าการกล่าวเพื่อเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ร่วมสนทนา เนื่องจากทุกคนจะมองเห็นความไม่เข้ากันระหว่างสิ่งที่สมปองพูดกับโลกแห่งความจริง กล่าวคือ ตามปกติธรรมชาติแล้ว ยุงมิใช่อาหารของมนุษย์ ฉะนั้นจึงไม่น่าจะเป็นไปได้ที่จำโป่งเหม่งจะกินยุง คำพูดของสมปองเป็นการพูดเล่นไร้สาระ การพูดเข้าหาเย้ยผู้ฟังในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง หรือสิ่งที่ไม่อาจเป็นจริงได้จะยิ่งสร้างความขบขันแก่คู่สนทนาได้ โดยไม่มีผู้ใดเสียหน้า (Hay, 1995, p. 103) อารมณ์สนุกสนานร่วมกันสะท้อนความเป็นกลุ่มเดียวกัน และ

มีผลให้ระยะห่างระหว่างผู้ร่วมสนทนาลดลง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าอารมณ์ขันในตัวอย่างนี้ทำหน้าที่เสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ร่วมสนทนา หรือเป็นกลยุทธ์ในการแสดงความรู้สึกเชิงบวกเช่นกัน

ผลการศึกษาปรากฏว่าอารมณ์ขันสามารถตอบสนองความต้องการหน้าเชิงบวกได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การแสดงอารมณ์ขันสามารถสร้างมิตรภาพและความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน (Brown and Levinson, 1987; Boxer and Cortés-Conde, 1997; Hay, 1995; Kottthoff, 1996; Holmes, 1998; Holmes and Stubbe, 2003) สิ่งที่บ่งชี้ความรู้สึกเป็นมิตรในการสื่อความตลกระหว่างผู้ร่วมสนทนาอาจมาจากการหัวเราะ (laughter) ในการสื่ออารมณ์ขัน อาการหัวเราะเป็นส่วนประกอบสำคัญของที่ทำให้รู้ว่าผู้หัวเราะรู้สึกขบขัน และถ้าผู้ร่วมสนทนาหลายคนหัวเราะพร้อมกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกขบขันร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่าการที่ผู้ร่วมสนทนาหัวเราะในเรื่องซ้ำกันเรื่องเดียวกันชี้ให้เห็นว่าพวกเขามีความคิด ความเข้าใจ หรือความสนใจที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เป็นเพราะคนเรามักจะไม่หัวเราะไปกับเรื่องซ้ำกันที่ตนไม่เห็นด้วย ไม่เข้าใจ หรือไม่สนใจ และถ้าเรื่องตลกเรื่องใดมีบางส่วนใกล้เคียงกับประสบการณ์ของผู้ฟังด้วยแล้ว จะยิ่งเพิ่มความขบขันได้มากขึ้น ความคล้ายคลึงกันระหว่างผู้ร่วมสนทนาสะท้อนถึงการยอมรับในกันและกัน ซึ่งอาจนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกภายในกลุ่ม

6.1.2 อารมณ์ขันเป็นการบรรเทาการคุกคามหน้า

ตามแนวคิดของบราวน์และเลวินสัน (1987) มีการกระทำจำนวนมากที่เป็นการคุกคามหน้าของคู่สนทนา อาทิ การพูดแสดงความเห็นที่ขัดแย้ง การวิจารณ์ การปฏิเสธ การขอร้อง ฯลฯ การใช้ถ้อยคำในลักษณะดังกล่าวมักจะเสี่ยงต่อการทำให้ผู้ฟังเสียหน้า เมื่อเช่นนั้นผู้สื่อสารอาจเลือกใช้ความขบขันเพื่อลดระดับความรุนแรงของการเสียหน้าของผู้ฟังให้ลดน้อยลง อารมณ์ขันถือเป็นการใช้คำพูดที่แสดงความรู้สึกสนทนและความไม่จริงจัง ผู้พูดจะเลือกใช้กลวิธีนี้เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่าผู้พูดและผู้ฟังเป็นพวกเดียวกัน หรือคำพูดที่กล่าวเป็นเพียงเรื่องไร้สาระ เป็นต้นว่าถ้าผู้พูดกล่าวสิ่งใดที่คุกคามหน้าต่อผู้ฟัง โดยอาศัยอารมณ์ขันแสดงความรู้สึกสนทนาหรือแสดงถึงความไม่จริงจัง อาจจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าการคุกคามหน้าของผู้พูดนั้นไม่รุนแรงมากนัก

จากการศึกษา พบถ้อยคำแสดงอารมณ์ขันที่ทำหน้าที่ลดการคุกคามหน้าดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3 รินกล่าวอำลาชัดเจนก่อนขอตัวกลับบ้าน

ริน: คุณชัดเจนคะ เดี่ยวรินไปแล้วนะคะ
ชัดเจน: กองไว้ตรงนั้นแหละครับ
ริน: อ้าว
→ชัดเจน: ล้อเล่น

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ รินแวะมาหาแม่ที่ร้านเฮียหมูและกำลังจะลากลับ รินกล่าวคำอำลากับชัดเจนซึ่งนั่งอยู่ในร้านด้วย ในขณะที่ชัดเจนปฏิเสธไม่ยอมรับการกล่าวอำลาของรินด้วยการพูดว่า “กองไว้ตรงนั้นแหละครับ” การปฏิเสธไม่ยอมรับถ้อยคำอำลาของบุคคลอื่น เป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดไม่สนใจหน้าเชิงบวกของผู้ฟัง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ชัดเจนไม่ตอบรับความเป็นมิตรที่รินมีให้ การกระทำในลักษณะดังกล่าวอาจทำให้ผู้ฟังหรือริน เสียหน้าได้ อย่างไรก็ตาม ในผลัดสุดท้าย การพูดว่า “ล้อเล่น” ทำให้ดูประหนึ่งว่าคำพูดของชัดเจน ก่อนหน้านี้นี้ไม่ใช่เรื่องจริงจังและไม่ได้มีสาระสำคัญ และทำให้ความรู้สึกเสียหน้าของผู้ฟังลดลง ดังนั้น อารมณ์ขันจึงทำหน้าที่ช่วยลดการคุกคามหน้าของผู้ฟังได้

ตัวอย่างที่ 4 เยาว์ถามลำดวนคนรับใช้ในบ้านเกี่ยวกับข่าวลือเรื่องการแต่งงาน

เยาว์: ถามอะไรแกหน่อยสิ
→ลำดวน: ร้อยนึงคะ ล้อเล่นคะ มีอะไรเธอคะ

(บางรักซอย 9/ขอมารวยแต่งงาน)

ในตัวอย่างนี้ เยาว์ต้องการทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวลือเรื่องการแต่งงานของลำดวน กับมารวย เยาว์เริ่มต้นผลัดด้วยการสอบถามเรื่องส่วนตัวของลำดวนคนรับใช้ในบ้าน ส่วนลำดวนพูด แหย่เจ้านายด้วยการพูดร้องขอเงินจำนวน 100 บาทกับเยาว์เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการถาม คำถาม ซึ่งสังเกตได้จากคำพูดที่ว่า “ร้อยนึงคะ” การร้องขอบางสิ่งจากผู้ฟังจัดเป็นการคุกคามหน้า ผู้ฟังได้ เพราะผู้ฟังอาจจะต้องบังคับให้ตัวเองต้องทำในสิ่งที่ไม่ต้องการจะทำ ถึงกระนั้น การพูด คำว่า “ล้อเล่น” ที่ตามมาทำให้ถ้อยคำของลำดวนก่อนหน้านั้นมีสภาพเป็นเพียงเรื่องไร้สาระไม่มีความจริงจัง ดังนั้น ความรู้สึกเสียหน้าที่เยาว์มี จะได้รับการบรรเทาลงไป อารมณ์ขันมีส่วนช่วยลด การคุกคามหน้าได้อย่างง่าย เพียงพูดว่า “ล้อเล่น” (kidding) (Eastman, 1970, p. 237) “มันก็แค่ เรื่องตลก” (it was only a joke.) (Kane et al., 1977, p. 13) หรือ “เขาหรือเธอไม่น่าจะกล่าว

ถ้อยคำเช่นนั้นออกไปด้วยความจริงจัง" (he/she could not really mean that...) (Zajdman, 1995, p. 326) คำพูดเหล่านี้จะสามารถยกเลิกการพูดคุกคามหน้าก่อนหน้านั้นได้

ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิลพัคตร์ พรหมศรีมาศ (2543) ที่พบว่า "การกล่าวติดตลก" เป็นกลวิธีหนึ่งที่ถูกเลือกใช้เพื่อช่วยลดการคุกคามหน้า เมื่อต้องกล่าวปฏิเสธความปรารถนาดีของบุคคลอื่น เช่น เหตุการณ์ที่ลูกน้องแนะนำให้เจ้านายรับพนักงานเพิ่ม เจ้านายปฏิเสธคำแนะนำด้วยการกล่าวติดตลกว่า "พวกคุณก็ขยันขันแข็งกันขนาดนี้ รับเข้ามาเขาจะมีงานทำหรือ" การใช้อารมณ์ขันเพื่อลดการคุกคามหน้าบางตัวอย่างที่พบในการศึกษาครั้งนี้ มักเป็นการกล่าวเสริมด้วยคำว่า "ล้อเล่น" หลังจากที่ถูกผู้แสดงวาจาคุกคามหน้าผู้ฟัง ดังตัวอย่างที่ 3 และ 4 เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาครั้งนี้กับผลการศึกษาของวิลพัคตร์ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ การแสดงอารมณ์ขันด้วยวิธีการพูดคำว่า "ล้อเล่น" ในผลัดต่อมา อาจลดการคุกคามหน้าได้น้อยกว่าวิธีการกล่าวติดตลก ซึ่งมักจะเป็นผลัดการสนทนาเดียวกันกับคำพูดที่แสดงการคุกคามหน้า ดังที่เคนและคณะ (Kane et al., 1977, p. 15) ตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าผู้พูดบ่งบอกว่าการกระทำที่คุกคามหน้าเป็นเรื่องไม่จริงจังเข้าเพียงไร จะยิ่งเพิ่มความเสี่ยงให้ผู้ฟังรู้สึกเสียหน้ามากขึ้นเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมมองหนึ่ง อาจจะพิจารณาว่าการพูดคำว่า "ล้อเล่น" ในผลัดสุดท้าย มิใช่ถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่มุ่งสร้างเสียงหัวเราะให้แก่ผู้ฟัง หากแต่เป็นการสร้าง "กรอบการตีความ" ใหม่ เพื่อให้การสนทนามาก่อนหน้านี้ที่มีความจริงจังกลายเป็นเรื่องไม่จริงจัง กล่าวคือ ผู้ฟังซึ่งเข้าใจว่าการสนทนาดังนี้เป็นเรื่องจริงจัง เมื่อได้ฟังคำว่า "ล้อเล่น" ผู้ฟังอาจเปลี่ยนความคิดว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวไม่มีความจริงจัง

6.2 อารมณ์ขันกับความไม่สุภาพ

จากที่อภิปรายแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่าอารมณ์ขันให้คุณประโยชน์ในแง่ที่ว่าช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา และอาจช่วยคลายความรู้สึกเกร็งเคืองใจให้บรรเทาลงได้ ถึงกระนั้นก็ดี อารมณ์ขันอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกอับอาย ความรู้สึกไม่พอใจ หรือการทะเลาะวิวาทของผู้ร่วมสนทนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าอารมณ์ขันอาจสร้างโทษให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง หากการล้อเล่นครั้งนั้นเกิดขึ้นไม่เหมาะสมแก่สถานการณ์ ดังนั้น ผู้สื่ออารมณ์ขันจำเป็นต้องระมัดระวัง หรือต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงความเหมาะสมเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วอารมณ์ขันอาจทำให้ตัวผู้พูดรู้สึกเสียหน้าเสียเอง หรืออาจสร้างความรู้สึกกระคายเคืองใจแก่ผู้ฟัง

เพราะได้รับผลกระทบจากการแสดงอารมณ์ขันในครั้งนั้น ผลการศึกษาข้อมูลละครตลก สถานการณ์ พบว่าการแสดงอารมณ์ขันที่นำไปสู่การทำให้รู้สึกเสียหน้า แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

6.2.1 อารมณ์ขันที่ทำให้ผู้พูดเสียหน้า

6.2.2 อารมณ์ขันที่ทำให้ผู้ฟังเสียหน้า

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.2.1 อารมณ์ขันที่ทำให้ผู้พูดเสียหน้า

อารมณ์ขันที่สร้างความรู้สึกเสียหน้าให้แก่ผู้พูดนั้น อาจเกิดจากหลายสาเหตุ โดยมาก มักมีต้นเหตุมาจากตัวผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้ฟังไม่อาจรับรู้และเข้าใจเรื่องตลกของผู้พูด สืบเนื่องมาจาก ปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะเฉพาะบุคคล (personality structure) ความบกพร่องในการรับรู้ (cognitive deficiency) สภาวะทางอารมณ์ที่แปรเปลี่ยนไป (temporary mood) ของผู้ฟังแต่ละคน เป็นต้น (Zajdman, 1995)

จากการศึกษา พบการแสดงอารมณ์ขันที่ทำให้ตัวผู้พูดเองเสียหน้า อันเกิดจากการที่ ผู้ฟังไม่รู้สึกละลึกกับถ้อยคำแสดงอารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5 แป้งกำลังนั่งทำเค้กอยู่ที่สวนหลังบ้าน ในขณะที่เดือนเพื่อนสนิทเดินเข้ามาทักทาย

→เดือน: คุณแป้งครับ ผมมาขอยืมหัวใจหน่อยได้มั๊ยครับ ช่วงนี้ผมทำหัวใจหาย
ครับ

แป้ง: (แป้งมองหน้าเดือนอย่างไม่พอใจ เมื่อเดือนรู้ว่าตนทำให้เพื่อนไม่พอใจ เธอจึงเปลี่ยนหัวข้อสนทนา)

เดือน: ก็ปกติเห็นโดนแซวแฉวนนี้แล้วขอบหนิ ที่ฉันมาวันนี้เนี่ยนะ ฉันเอาบัตร ถ่ายรูปฟรีมาให้ ฉันได้มาฟรีนะ แล้วก็มันจะหมดเขตแล้ว เนี่ยที่สายรัก เว็ดdingสตูดิโออะไรเนี่ย อะ อยู่แถวนี้เอง อะ

(บางรักซอย 9/ขอมารวยแต่งงาน)

ในตัวอย่างนี้ แป้งกำลังบรรจงแต่งหน้าเค้กเพื่อเตรียมส่งให้ลูกค้า ขณะที่เดือน เพื่อนสนิทของแป้งเข้ามาพูดเข้าหาแป้ง เดือนล้อเลียนคำพูดของชัดเจนชายที่แป้งแอบชอบว่า “คุณแป้งครับ ผมมาขอยืมหัวใจหน่อยได้มั๊ยครับ ช่วงนี้ผมทำหัวใจหายครับ” ดังที่ปรากฏในผลัด

แรก ชัดเจนมักจะใช้ถ้อยคำดังกล่าวกระเช้าเข้าแหย่แบ่งเป็นประจำ เดือนจึงคัดลอกคำพูดของ ชัดเจนมาเข้าแหย่แบ่งเพื่อคาดหวังให้เพื่อนรู้สึกสนุกสนานไปกับตน อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ ดังตัวอย่าง แบ่งไม่รู้สึกตลกกับอารมณ์ขันของเพื่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแบ่งกำลังใช้สมาธิใน การทำงาน และไม่อยู่ในสภาวะอารมณ์ที่พร้อมจะหัวเราะสนุกสนาน การแสดงสีหน้าไม่พอใจของ แบ่งเป็นการกระทำที่สะท้อนให้เห็นว่าแบ่งไม่สนใจต่อหน้าตาเชิงบวกของเดือน และเป็นผลให้ เดือนรู้สึกเสียหน้า

ตัวอย่างที่ 6 อาสุยร้องไห้เพราะรู้สึกไม่สบายใจที่อาจุประสบอุบัติเหตุอาการหนักอยู่ในโรงพยาบาล

- ป๋อง: สุยเอ๊ย ใจเย็นๆ เว้ย ยังไงนะ ให้อวดมันก็ยังดูเลอะมาอยู่ทีโรงบาลนะ
 เว้ย
 (แฉะหัวเราะ)
- แจ็ค: เอ็ก อี เอ็ก เอ็ก
- อาสุย: ข้าอะไรอะ อาแจ๊ค
- แจ็ค: ข้าขันไงครับ
 (แฉะพูดพร้อมกับยกแขนทั้งสองข้างทำท่าตีปีกเหมือนไก่)
- อาสุย: อยากโดนข้าถึบมัย
- แจ๊ค: อู๊ย อาแจ๊คสุขครับ ก็แจ๊คไม่อยากให้ทุกคนเศร้าหนิครับ
- ลำไย: มาเล่นอะไรตอนนี้เล่า

(เฮง เฮง เฮง/อาม่า ไคมา)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า แจ๊คพยายามใช้อารมณ์ขันในการคลายความกังวลใจ ให้กับทุกคน แต่ท้ายที่สุดแล้ว แจ๊คซึ่งเป็นผู้สื่ออารมณ์ขันกลับเป็นฝ่ายเสียหน้าเสียเอง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้พูดแสดงอารมณ์ขันในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ ในช่วงเวลานี้ทุกคนรู้สึกเครียด และใส่ใจเกี่ยวกับอาการป่วยของอาจุ และไม่อยู่ในสภาวะอารมณ์ที่พร้อมจะสนุกสนาน เมื่อแจ๊ค แสดงอารมณ์ขันในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้รับสารจึงไม่ตอบรับความเป็นมิตรของผู้พูด สังเกตได้ จากการพูดตาดานิแจ๊คของอาสุยและลำไยในผลัดที่ 5 กับ 7 ตามลำดับ การที่ผู้ร่วมสนทนาไม่รู้สึก ตลกกับอารมณ์ขันเป็นเหตุให้แจ๊ครู้สึกเสียหน้า

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพทางสังคมของคู่สนทนาเป็นสาเหตุสำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้ผู้สื่ออารมณ์ขันเสียหน้า หรือกล่าวอย่างเจาะจงได้ว่า ถ้าผู้พูดที่แสดง อารมณ์ขันมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟังแล้ว การแสดงอารมณ์ขันของผู้พูดอาจกลายเป็น

ความไม่สุภาพได้ง่ายกว่า เพราะผู้ฟังมักจะตีความการล้อเล่นครั้งนั้นว่าเป็นการไม่ให้ความเคารพ (กิมลพิกตร พรหมศรีมาศ, 2543, น. 79)

จากการศึกษา พบการแสดงอารมณ์ขันที่ทำให้ผู้พูดเสียหน้า ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7 มารวยเล่าให้เขารับฟังว่าแมนจะไม่ไปเข้าร่วมประชุมงานพบผู้ปกครองของ ก๊วยเจ๋งลูกชาย โดยให้เหตุผลว่าเป็นงานที่ไม่สำคัญ

เขารับ: ไม่สำคัญได้อย่างไร

ตุ้: อะไรแม่

เขารับ: ก็เนี่ยเค้าเชิญผู้ปกครองของเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนเลยนะ อะ นี่ แล้ว แมนจะไม่ไปได้อย่างไร โอ๊ย ไม่รับผิดชอบเลย อย่างเงี้ยเป็นพ่อภาษา อะไรกันเนี่ย

→มารวย: อ้อ ถ้าพ่อเนี่ยต้องเป็นภาษาไทย ถ้าแต่ดีเนี่ยต้องเป็นภาษาอังกฤษ แต่ถ้าเกิดว่าเป็นภาษาอีสานเนี่ย เค้าเอื้อนว่าอีพ่อครับ

(เขารับมองหน้ามารวยอย่างไม่พอใจ)

มารวย: ขอโทษครับ

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ เขารับตำหนิแมนที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่พ่อด้วยการกล่าวคำถามเชิงวาทิลปัวว่า “เป็นพ่อภาษาอะไรกันเนี่ย” ส่วนมารวยจึงใจพูดออกนอกเรื่องโดยตอบคำถามของเขารับว่าคำว่า “พ่อ” นั้นเป็นภาษาไทย และขยายความคำว่า “พ่อ” ในภาษาอื่นด้วย อาทิ ภาษาอังกฤษและภาษาถิ่นอีสานจะใช้คำว่า “แต่ดี” และ “อีพ่อ” ตามลำดับ การกระทำของมารวยมีเจตนาต้องการเข้าหาเขารับ อย่างไรก็ตาม เขารับกลับรู้สึกไม่พอใจที่มารวยเข้าหาตน เพราะเขารับพิจารณาว่าตนอาวุโสกว่ามารวย ในสังคมไทย การพูดจาเข้าหาผู้ใหญ่เป็นการแสดงถึงความไม่เคารพและไม่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง การที่เขารับแสดงความโกรธออกทางสีหน้าสะท้อนให้เห็นว่าเธอไม่คำนึงถึงหน้าเชิงบวกของมารวย อีกทั้งการพูดคำว่าขอโทษของมารวยในผลัดสุดท้ายเป็นการแสดงว่าผู้พูดยอมรับผิด เหตุทั้ง 2 ประการอาจส่งผลให้มารวยเสียหน้าเชิงบวก คือ เขารับอาจมีความชื่นชมมารวยน้อยลง

6.2.2 อารมณ์ขันทำให้ผู้ฟังเสียหน้า

การพูดเพื่อความตลกขบขันในระหว่างการสนทนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดเย้าแหย่ (teasing) อาจทำให้ผู้ฟังเสียหน้าได้ ความรู้สึกเสียหน้าอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดกับผู้ฟังเข้าใจ และตีความเจตนาของวัจนกรรมเย้าแหย่ไปคนละทาง หรือกล่าวอย่างเจาะจงได้ว่าผู้พูดแสดง วัจนกรรมดังกล่าวโดยมีเจตนาเพื่อสร้างความขบขัน ในขณะที่ผู้ฟังตีความว่าผู้พูดตั้งใจต่อว่าตน การที่ผู้ฟังตีความเจตนาของผู้พูดในลักษณะที่เป็นเรื่องจริงจังเป็นผลให้ตนเองรู้สึกเสียหน้า

ในบางกรณี แม้ว่าผู้ฟังจะสามารถเข้าใจและรับรู้ถึงเจตนาการสื่ออารมณ์ขันของผู้พูด แล้วก็ตาม แต่ใช้ว่าจะเป็นเกราะป้องกันการเสียหน้าของผู้ฟังได้ทุกครั้งไป ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยเรื่อง สถานการณ์เป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังเสียหน้าเมื่อผู้พูดแสดงอารมณ์ขัน กล่าวคือ หากการพูด เย้าแหย่เพื่อความสนุกสนานเกิดขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับช่วงจังหวะและเวลาที่เหมาะสมแล้ว ความรู้สึกเสียหน้าจะเกิดได้ง่าย ยกตัวอย่าง การที่ผู้ร่วมสนทนาหลายคนร่วมกันล้อผู้ร่วมสนทนาที่ เหลือ อาจทำให้ผู้ถูกล้อรู้สึกว่าเป็นส่วนเกิน หรือรู้สึกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสมาชิกของกลุ่ม หรือสถานการณ์การพูดล้อล้อเสียหรือขบขันพร่องของตนต่อหน้าบุคคลอื่นที่ไม่คุ้นเคย อาจทำให้ ผู้ที่ตกเป็นเป้าแห่งการล้อนั้นคิดว่าตนกำลังถูกประจาน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการแสดงอารมณ์ขัน ในการสนทนาบางสถานการณ์จึงอาจไม่ได้ให้ความรื่นเริงแก่ผู้ฟังอย่างเดียว

จากการศึกษา พบสถานการณ์การแสดงอารมณ์ขันที่เสี่ยงต่อการทำให้ผู้ฟังเสียหน้า โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

6.2.2.1 ความไม่เข้าใจเจตนาการสื่ออารมณ์ขันของผู้พูด

6.2.2.2 ความเข้าใจเจตนาการสื่ออารมณ์ขันของผู้พูด

(1) การร่วมกันพูดล้อภายในกลุ่ม

(2) การพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่น

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.2.2.1 ความไม่เข้าใจเจตนาการสื่ออารมณ์ขันของผู้พูด หมายถึง การที่ผู้ฟังไม่เข้าใจ เจตนาการสื่อสารของผู้พูดว่าต้องการสร้างความขบขัน สาเหตุของความไม่สุภาพจากการสื่อ อารมณ์ขันในลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องมิติของการสื่อสาร (mode of communication หรือ MC) ของรัสกิน (Raskin, 1992) แนวคิดนี้เชื่อว่าการสื่ออารมณ์ขันเกี่ยวข้องกับ มิติของการสื่อสาร 2 มิติ มิติหนึ่งเป็นการสื่อสารในโลกของความเป็นจริง (bona-fide

communication หรือ BF) ส่วนอีกมิติหนึ่งเป็นการสื่อสารในโลกของการเล่น (non-bona-fide communication หรือ NBF) ความไม่สุภาพอาจมีที่มาจากการที่ผู้ฟังไม่สามารถนำพาตนเข้าไปสู่มิติของการสื่อสารมิติที่ 2 ได้ นั่นคือ ผู้ฟังไม่อาจเข้าใจเจตนาของผู้พูดว่าเป็นเพียงอารมณ์ขัน การเสียหน้าจากความไม่เข้าใจเจตนาการล้ออารมณ์ขันมักเกิดขึ้นกับการสื่อความตลกด้วยการพูดเข้าหยาบ ดังที่ บอกเซอร์และคอร์ตีส-คอนเด (Boxer and Cortés-Conde, 1997) มีความเห็นว่าการพูดเข้าหยาบมีความเสี่ยงที่จะถูกตีความว่าเป็นเรื่องจริงจัง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของบอกเซอร์และคอร์ตีส-คอนเด (Boxer and Cortés-Conde, 1997, p. 286) ยังแสดงให้เห็นว่าการพูดเข้าหยาบซึ่งเสี่ยงที่จะทำให้ผู้ฟังตีความเจตนาผิดพลาด มักจะพบในคู่สนทนาที่มีระยะห่างทางสังคมน้อยหรือเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกันมาก มากกว่าจะพบในคู่สนทนาที่เพิ่งจะรู้จักกัน ทั้งนี้เนื่องจากความสนิทสนมอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คู่สนทนาดำที่จะเข้าหยาบกันรุนแรงได้โดยชอบธรรม ในทำนองเดียวกัน ถ้าผู้ฟังที่คุ้นเคยกันไม่เข้าใจเจตนาการล้ออารมณ์ขันของผู้พูด ก็อาจเป็นเหตุให้ผู้ฟังเสียหน้าได้เช่นกัน

จากการศึกษา พบความไม่เข้าใจเจตนาอารมณ์ขันที่ยังผลให้เกิดความไม่สุภาพดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8 แป้งมารอพบแมนที่หน้าบ้านเช้าเพื่อสอบถามข่าวลือเรื่องการแต่งงานของลำดวนกับมารวย

- แป้ง: ฉันนะมีเรื่องจะถาม เรื่องพี่ลำดวนนะ ตกลงมันเป็นยังไงกันแน่
 →แมน: แอ้ เห็นเงียบๆ อย่างเงี้ย ไม่นึกเลยนะครับว่าอยากรู้เรื่องชาวบ้านด้วย
 (สีหน้าของแป้งแสดงออกถึงความรู้สึกโกรธเล็กน้อย)
 แป้ง: เรื่องชาวบ้านที่ไหน เรื่องคนในครอบครัวฉันเอง

(บางรักซอย 9/ขอมารวยแต่งงาน)

ตัวอย่างนี้เป็นการสนทนาระหว่างแป้งกับแมน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในฐานะเจ้าของบ้านเช้ากับคนเช่าบ้านและไม่สนิทสนมกันมากนัก บทสนทนาเริ่มต้นจากการที่แป้งมารอพบแมนที่หน้าบ้านเช้าเพื่อสอบถามข่าวลือเรื่องการแต่งงานของลำดวนกับมารวย ส่วนแมนนึกสนุก จึงพูดล้อเล่นกับแป้ง โดยกล่าวว่าแป้งเป็นคนที่ยากรู้อยากเห็นเรื่องของคนอื่น จากการแสดงสีหน้าของแป้ง ทำให้ทราบได้ว่าแป้งตีความคำพูดเข้าหยาบของแมนเป็นเรื่องจริงจัง กล่าวคือ แป้งเข้าใจว่าแมนกล่าวหาว่าเธอเป็นคนที่ช่างสอดรู้สอดเห็นเรื่องส่วนตัวของคนอื่น แป้งจึงรู้สึกเสียหน้า

จะเห็นได้ว่าการพูดเข้าหยาในลักษณะดังกล่าวกับคนที่มียะห่างทางสังคมกันเพียงระดับหนึ่ง อาจเพิ่มความเสี่ยงให้ผู้ถูกล้อรู้สึกเสียหน้าโดยมิได้ตั้งใจได้เช่นกัน

6.2.2.2 ความเข้าใจเจตนาการล้ออารมณ์ขันของผู้พูด กล่าวคือ การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ เพราะผู้ฟังสามารถตีความเจตนาของถ้อยคำสอดคล้องกับเจตนาของผู้พูด การล้ออารมณ์ขันก็เช่นเดียวกัน หากผู้ฟังเข้าใจเจตนาการล้ออารมณ์ขันของผู้พูดแล้ว ผู้ฟังย่อมจะแสดงอาการยิ้มหรือหัวเราะ อย่างไรก็ตาม ในการล้ออารมณ์ขันบางสถานการณ์ แม้ผู้รับสารจะรับรู้ถึงเจตนาของผู้ส่งสารเป็นอย่างดี แต่การสื่อสารก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย คือ ผู้ฟังกลับรู้สึกอึดอัดใจหรือกระทั่งเสียหน้าได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าสาเหตุที่อารมณ์ขันไม่สามารถสร้างความรู้สึกตลกให้แก่ผู้ฟังได้ เกิดจากปัจจัยต่อไปนี้ ได้แก่ “จำนวนผู้ร่วมสนทนา” และ “ระยะห่างทางสังคม” หรือกล่าวอย่างเจาะจงได้ว่า การพูดเข้าหยาในสถานการณ์ที่มีปริมาณผู้ร่วมพูดหยาเกินกว่า 2 คน หรือสถานการณ์ที่มีบุคคลที่ไม่คุ้นเคยร่วมสนทนาด้วย มีความเป็นไปได้ว่าจะสร้างความรู้สึกอับอายให้ผู้ฟังแทนที่จะสร้างความรู้สึกขบขัน รายละเอียดปรากฏด้านล่าง

(1) การร่วมกันพูดล้อภายในกลุ่ม หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้พูดหลายคนร่วมกันพูดล้อผู้ฟังซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อความสนุกสนาน สถานการณ์เช่นนี้อาจก่อให้เกิดความไม่สุภาพขึ้นได้ กล่าวคือ ในการสนทนากัน ถ้าผู้ร่วมสนทนามีมากกว่า 3 คน มีแนวโน้มว่าผู้ร่วมสนทนาเหล่านี้จะแตกเป็นกลุ่มย่อย (Adler and Rodman, 2003) ดังในสถานการณ์การพูดล้อ ถ้าผู้พูดล้อผู้ฟังเป็นไปได้มากกว่าผู้ร่วมสนทนาที่เหลือจะเข้ากลุ่มกับผู้พูดร่วมกันล้อผู้ฟัง เหตุการณ์ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความบาดหมางใจระหว่างกลุ่มผู้ล้อกับผู้ถูกล้อ เพราะผู้ถูกล้อรู้สึกเสียหน้าที่ตนไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่ม

จากการศึกษา พบการร่วมกันพูดล้อที่ยังผลให้เกิดความไม่สุภาพ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 9 สมรกล่าวทักท้วงวิลเลียมที่ไม่ได้พบเจอกันหลายปีว่าปากหยาเหลี่ยม

จำรวย: ป้า ใคร ปักหน้าเหลี่ยม

สมร: นี่แหละ

(สมรชี้ไปที่วิลเลียม ในขณะที่วิลเลียมพยายามบอกให้สมรเรียกตนว่า วิลเลียม)

วิลเลียม: วิลเลียม

→สมร: วิลล่ง วิลเลียมอะไรกัน ปักหน้าเหลี่ยม

→ จ้ารวย: บักห่าเหลี่ยม

→ ฮาโตมิ: ห่าเหลี่ยม (หัวเราะ)

วิลเลียม: วิลเลียม ใน ห่าเหลี่ยม คุณจ้ารวย ทำไมไม่เรียกวิลเลียม ไม่ได้ชื่อ
ห่าเหลี่ยม

(โคกคุณตระกูลไข่/คุณยายยังยั้งอยู่)

ในตัวอย่างนี้ วิลเลียมบังเอิญพบกับสมรญาติผู้ใหญ่ที่ไม่ได้เจอกันมานานหลายปีแล้ว สมรญาติทักทายวิลเลียมด้วยการเรียกชื่อเดิมของเขาว่า “บักห่าเหลี่ยม” ขณะเดียวกัน จ้ารวยเพื่อนร่วมงาน หรือฮาโตมิซึ่งเป็นลูกค้ำต่างผลัดกันพูดล้อชื่อเดิมของวิลเลียม ดังที่ปรากฏในผลัดที่ 4, 5 และ 6 การร่วมกันพูดล้อนี้ทำให้วิลเลียมเกิดความรู้สึกว่าตนแยกจากกลุ่ม และยังผลให้เกิดความไม่สุภาพขึ้นได้

ตัวอย่างที่ 10 สะมะชายนักเลงประจำซอยสามแยกปฏิเสธการประหยัดโดยอ้างว่าตนมีฐานะจ้ารวยและเป็นบุคคลในวงสังคมชั้นสูง

สะมะชาย: ทำไมต้องประหยัด ประหยัดทำไม ไม่จำเป็นเลย พี่ไฮโซอย่างเงี้ย
ไม่ต้องประหยัดหรอก

จ่าปึงเหม่ง: ไครไฮโซ

สะมะชาย: เค้า

จ่าปึงเหม่ง: หน้าตาอย่างกับนั่งอยู่ข้างวง (●)

เบ้ม: นี่เค้าไฮโซจริง ๆ

สะมะชาย: ไช้

→ เบ้ม: แต่ต่อไปไฮโซจะไม่อยู่ จะอยู่แต่ไฮโซ

→ จ่าปึงเหม่ง: ไฮ เค้าเรียกทอดไฮ เอ้อ ถ้าทางที่ดีแล้ว พี่อยากจะให้น้องเนี้ยไปสอนกับ
จ่าแบบตัวต่อตัวได้มั๊ยจ๊ะ

(สามแยกจงเจริญ/นางสาว...ประหยัด)

สถานการณ์ในตัวอย่าง คือ สะมะชายอ้างว่าตนเป็นบุคคลในวงสังคมชั้นสูง (high society) หรือที่เรียกกันอย่างสั้นว่า “ไฮโซ” ดังนั้น เขาจึงไม่เห็นคุณค่าของการประหยัด เมื่อจ่าปึงเหม่งกับเบ้มได้ฟังคำพูดของเพื่อนแล้วรู้สึกว่สะมะชายพูดโอ้อวดเกินจริง เขาทั้งสองจึงร่วมกันล้อว่าสะมะชายไม่ใช่เป็นกลุ่มบุคคลชั้นสูงหรือไฮโซ แท้ที่จริงแล้วเขาเป็นพวกทอดไฮหรือ

กลุ่มคนที่ไม่มีอันจะกินนั่นเอง การร่วมกันพูดล้อสละมະชาຍของจำป๋องเห่งและเบ๋มอาจเป็นเหตุให้ผู้ถูกล้อรู้สึกว่าคุณไม่ได้เป็นส่วนเดียวกับกลุ่มและก่อให้เกิดความรู้สึกเสียหน้าได้

(2) การพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่น หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้พูดล้อผู้ฟังต่อหน้าบุคคลที่ไม่คุ้นเคยกัน การที่ผู้พูดล้อผู้ฟังต่อหน้าบุคคลอื่นที่ไม่สนิทสนมกันหรือคนแปลกหน้าอาจเป็นเหมือนการเพิ่มความเสี่ยงให้ผู้ถูกล้อรู้สึกเสียหน้า เช่นเดียวกันกับตัวอย่างที่ 11 ในบทที่ 2

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว “การพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่น” อาจจะมีลักษณะร่วมกันกับ “การร่วมกันพูดล้อภายในกลุ่ม” ในหลายประการ อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 กรณีนี้มีจุดเน้นที่ต่างกัน คือ การร่วมกันพูดล้อภายในกลุ่มเน้นที่จำนวนผู้ร่วมสนทนา หมายความว่า การล้อสละมະชาຍครั้งนั้น จำเป็นต้องมีจำนวนผู้ร่วมล้อตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยจะร่วมกันพูดล้อผู้ร่วมสนทนาที่เหลือ จนเป็นเหตุให้ผู้ถูกล้ออาจจะรู้สึกเสียหน้า สำหรับการพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่น จำนวนผู้ร่วมสนทนาอาจไม่ใช่ประเด็นหลัก ทั้งนี้เพราะความรู้สึกเสียหน้าจาก “การพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่น” มักเกิดขึ้นจากการมีบุคคลแปลกหน้าร่วมสนทนาด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาครั้งนั้นจะมีจำนวนผู้ร่วมสนทนาเท่าไรก็ตาม

จากการศึกษา พบการพูดล้อต่อหน้าบุคคลอื่นที่ยังผลให้เกิดความไม่สุภาพ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 11 สละมະชาຍไม่พอใจแม่ค้าร้านเกรียวทองที่ค้ากำไรเกินควร

สละมະชาຍ: ฉันทิ้งข้าวผัดกึ่ง 2 จาน แล้วจานนี้ไม่มีกึ่ง แล้วจานนี้มีกึ่ง มีตัวเดียว
นี่เหวอกึ่งมังกร ฮะ เนี่ยๆ

แม่ค้า: มันแพง มันแพง

สละมະชาຍ: มันแพงหรือก

แม่ค้า: เอ้า 2 จาน

(แม่ค้าพูดพร้อมกับหยิบกึ่งที่อยู่ในจานแรกมาสะบัดใส่ข้าวผัดในจานที่ไม่มีกึ่ง และถือกึ่งตัวนั้นกลับไปยังที่ร้าน)

สละมະชาຍ: หนี

หญิงแปลกหน้า: อย่าไปว่าเค้าเลย ของมันแพงช่วงเนี่ย

สละมະชาຍ: ไม่ได้แพงหรอก อย่างเจี้ยมันงกแล้ว สั่งข้าวผัดกึ่ง แล้วให้กึ่งตัวเดียว

จำป๋องเห่ง: ใจเย็น ใจเย็น ♪ อยู่ๆ มันก็รู้สึกอิจฉา ♪ เอ๊ย ใจเย็นๆ ยัยแม่ค้าเนี่ย
เค้าอารมณ์ไม่ดีนะสละมະ

สละมະชาຍ: มันเป็นไร อารมณ์ไม่ดี มันก็ไม่เกี่ยวหนี ฉันไม่สนหรอก

→จำโป้งเหง่ง: เออ นี่ใจเย็นๆ อย่าใจร้อน ทำไมพักนี้เป็นคนใจร้อน เดี่ยวผมก็ร่วงอีก

หรือ

สะมะชาย: เฮ้ย นี่จำต่อหน้าหญิง อย่าเปิดเผยกันแบบนี้

(ตามแยกจงเจริญ/นางสาว... ประหยัด)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้เริ่มต้นจากสะมะชายไม่พอใจแม่ค้าร้านเกรียวทองที่ค้ากำไรเกินควร สะมะชายระบายอารมณ์โกรธด้วยการพูดจาท่อว่าแม่ค้าคนนี้อย่างรุนแรง ส่วนจำโป้งเหง่งเข้าระงับเหตุโดยพยายามบอกให้สะมะชายใจเย็นและไม่ควรถือสาเอาความกัน เพราะความใจร้อนอาจทำให้ผมร่วงเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่สถานการณ์นี้มีหญิงแปลกหน้าอยู่ร่วมเหตุการณ์ด้วย อาจทำให้คำพูดเข้าหยาของจำโป้งเหง่งในผลัดที่ 10 กลับเป็นความไม่สุภาพได้ กล่าวคือ การล้อสะมะชายว่าความใจร้อนเป็นเหตุให้เขาผมร่วงจนศีรษะล้านเป็นการเปิดเผยข้อบกพร่องของเขาต่อหน้าหญิงสาวซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ในทางตรงกันข้าม หากสถานการณ์นี้ไม่มี "หญิงแปลกหน้า" ร่วมสนทนาด้วย สะมะชายอาจจะไม่รู้สึกละอายจากคำพูดเข้าหยาของจำโป้งเหง่งซึ่งเป็นเพื่อนที่คุ้นเคยกันก็เป็นได้

จากการอภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าอารมณ์ขันเป็นกลยุทธ์ในการแสดงความสุภาพเชิงบวก และช่วยบรรเทาการคุกคามหน้าเชิงบวก อย่างไรก็ตาม หากผู้พูดไม่ระมัดระวังแล้วอารมณ์ขันก็อาจทำให้เกิดการเสียหน้าโดยมิได้ตั้งใจ นอกเหนือจากนี้ ยังพบว่ามี การแสดงอารมณ์ขันที่แฝงเจตนาอันไม่พึงประสงค์บางประการของผู้พูดด้วย โดยมักจะเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีสถานภาพไม่เท่าเทียมกัน ผู้วิจัยจึงนำมาอภิปรายไว้ในหัวข้อ "อารมณ์ขันกับอำนาจ" หากพิจารณาอย่างผิวเผิน อาจไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ขันกับอำนาจ แต่การวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ขันอาจเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อแสดงอำนาจหรือควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.3 อารมณ์ขันกับอำนาจ

"อำนาจ" หมายถึง อิทธิพลที่จะบังคับบัญชาให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม ไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม (ราชบัณฑิต, 2542) จากคำนิยามนี้ อาจกล่าวได้ว่าการใช้อำนาจเป็นการคุกคามหน้าเชิงลบประเภทหนึ่ง เนื่องจากการบังคับให้บุคคลอื่นตอบสนองความต้องการของตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงการยินยอมของผู้นั้น อำนาจอาจแสดงออกได้อย่างแยบยลโดยอาศัยอารมณ์ขันทำหน้าที่ปิดบังซ่อนเร้น ส่วนใหญ่ผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือเท่าเทียมกันมักจะใช้

อารมณ์ขันในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การแสดงอำนาจไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าหรือเท่าเทียมกันเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าอาจแสดงอำนาจต่อผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าได้เช่นกัน เมื่อต้องการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือต้องการ “ประท้วง” อำนาจของผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า โดยอาศัยอารมณ์ขันอำพรางเจตนา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ขันสัมพันธ์กับอำนาจใน 2 กรณี ดังนี้

6.3.1 อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจ

6.3.2 อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการทำทลายอำนาจ

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

6.3.1 อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจ

อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจ หมายความว่า ผู้พูดใช้อารมณ์ขันอำพรางสารอันไม่พึงประสงค์บางประการ เช่น การเสียดสี การขมขู่ การตำหนิ การดูถูก หรืออื่นๆ ทั้งนี้เพื่อแสดงว่ามีอำนาจมากกว่าหรือเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่นให้เป็นไปตามความต้องการของตน (Martineau, 1972; Collinson, 1988; Graham, Papa and Brooks, 1992; Hay, 1995) โฮมส์ (Holmes, 1998) เรียกอารมณ์ขันประเภทนี้ว่า “อารมณ์ขันแสดงอำนาจ” (repressive humor) (ดูหน้า 30) หากพิจารณาในมุมมองของผู้ฟังแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการใช้อารมณ์ขันในลักษณะดังกล่าวมีส่วนช่วยบรรเทาการคุกคามหน้า แต่สำหรับในมุมมองของผู้พูด อารมณ์ขันอาจเป็นเสมือนเครื่องอำนวยความสะดวกที่ทำให้พวกเขาจะแสดงอำนาจของตนด้วยวิธีการที่สุภาพ อารมณ์ขันประเภทนี้ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นกับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าหรือเท่าเทียมกัน

จากการศึกษา พบการใช้อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 12 นกยูงรายงานความก้าวหน้าของงานที่เกาะเสม็ดแก่หัวหน้า

หัวหน้า: แล้วงานที่เกาะเสม็ดที่ให้ไปดูงะ เป็นไง เรียบร้อยดีมะ

นกยูง: โอ้โฮย เสร็จหมดแล้วครับเจ้านาย เจ้านายเคยได้ยินมั๊ยครับ ไปเสม็ดเสร็จทุกราย

→หัวหน้า: โอเค แต่ถ้าฉันไปตรวจแล้วไม่เสร็จเนี่ย แกเสร็จ

(บางรักซอย 9/ปทุมทอง)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ นักยุงเข้าไปพบหัวหน้าเพื่อรายงานความคืบหน้าของงานที่ได้รับมอบหมาย นักยุงยืนยันกับหัวหน้าว่างานที่ได้รับมอบหมายทั้งหมดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในผลัดสุดท้าย หัวหน้าอาศัยอารมณ์ขันเพื่อชวนเร้นเจตนาข่มขู่ คือ ถ้าหัวหน้าสำรวจงานด้วยตนเองแล้วพบว่างานไม่เรียบร้อยดังที่นักยุงพูด นักยุงอาจได้รับผลร้ายอย่างใดอย่างหนึ่ง

แม้ว่าการแสดงอารมณ์ขันดังกล่าวจะแฝงเจตนาข่มขู่ไว้ แต่การพูดข่มขู่อาจสร้างความรู้สึกตกได้ กล่าวคือ ในมุมมองของทฤษฎีความเหนือกว่า ผู้หัวเราะอาจจะรู้สึกขบขันในความไร้คร่ำของนักยุงที่ถูกหัวหน้าขู่ว่าจะได้รับผลร้าย หากงานไม่เรียบร้อยดังที่นักยุงพูด หรือเสียงหัวเราะอาจมีที่มาจากการที่หัวหน้าแสดงความความก้าวร้าวออกมาทางวาจาตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย นอกจากนี้ การเล่นคำพ้องรูป (homonym) เช่น คำว่า “เสร็จ” อาจเป็นส่วนเสริมให้เกิดอารมณ์ขันได้ คือ คำว่า “เสร็จ” ความหมายแรก หมายถึง การทำงานจบสิ้นเรียบร้อยแล้ว ส่วนความหมายที่สอง หมายถึง การเกิดผลร้าย การเลือกใช้คำพ้องรูปนี้จึงสามารถสื่อเจตนาข่มขู่พร้อมกับสร้างความรู้สึกขบขันได้ในขณะเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 13 เม นัด สำราญ และชายสองคุยกันในบ้านมินิมาร์ท

เม: พี่สำราญไปสอบชิงทุนมา เป็นยังไงบ้างจะ
 →ชายสอง: ไปสอบชิงทุนมา ไปสอบชิงทุนมา หน้าตาอย่างงี้เหรอมันจะสอบได้
ถ้าเกิดสอบได้นะ มันคงต้องรำก้านไปทั่วประเทศ (หัวเราะ)
 (ช่างสำราญกับสาวร้านชำ/เลิฟบลิ้งค์)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่าถ้อยคำแสดงอารมณ์ขันของชายสองในผลัดสุดท้ายมิได้มีความประสงค์ให้เกิดเสียงหัวเราะเท่านั้น การแสดงอารมณ์ขันของชายสองมีเจตนาอื่นแอบแฝง นั่นคือ การดูถูกสำราญว่าไม่มีความสามารถมากพอสำหรับการสอบชิงทุน การกล่าววาทะดูถูกผู้อื่นสะท้อนความตั้งใจที่จะแสดงว่าตนฉลาดกว่าผู้ฟัง

การแสดงอารมณ์ขันในตัวอย่างนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 12 คือ ผู้พูดอาศัยอารมณ์ขันอำพรางการแสดงอำนาจเหนือบุคคลอื่น ในที่นี้เป็นการดูถูก การพูดดูถูกสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ เพราะผู้หัวเราะรู้สึกว่สำราญต่ำต้อยกว่าตน

6.3.2 อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการทำทนายอำนาจ

การแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างย่อมเกิดขึ้นได้ในทุกสังคม เพราะมนุษย์มีความคิดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล ถึงกระนั้น การกล่าววิจารณ์และการแสดงความไม่เห็นด้วยต่อความคิดของบุคคลอื่นหรือการปฏิเสธไม่ยอมรับฟังคำสั่งของบุคคลอื่นเป็นสิ่งที่ไม่อาจแสดงออกได้อย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้เนื่องจากการกระทำดังกล่าวมักจะถูกพิจารณาว่าไม่สุภาพ หน้าที่ของอารมณ์ขันในกรณีนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่วิธีการทำทนายอำนาจที่สามารถยอมรับได้ในระดับหนึ่ง ผู้พูดสามารถอาศัยอารมณ์ขันเพื่ออำพรางการพูดวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้ง หรือการต่อต้านอำนาจของผู้ฟัง และเรียกอารมณ์ขันลักษณะดังกล่าวว่า “อารมณ์ขันแสดงการแข่งขัน” (contestive humor) (Holmes, 1998) โดยส่วนใหญ่อารมณ์ขันประเภทนี้มักจะเกิดขึ้นกับผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าเป็นผู้ที่ทำทนายหรือต่อต้านผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า

จากการศึกษา พบการใช้อารมณ์ขันเป็นเครื่องมือในการทำทนายอำนาจ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 14 บัวศรีรำพึงถึงสมรที่เข้ามาสร้างความวุ่นวายในบริษัทโคกคุณ

บัวศรี: ฉันจะไปรู้ได้ไงว่าป้าเค้าจะไปที่บริษัท แล้วไปก่อเรื่องก่อราวขนาดนั้นนะ
→ โสภิตภิตา: แหม ที่บ้านของโสภิตภิตาก็มีคะ พวกคุณยายจอมยุ่งเนี่ยคะ แหม คุณบัวศรีก็ต้องเป็นแบบป้าเนี่ยคะ เชื้อเถอะ เพราะเชื้อไม่ทิ้งเถาะคะ
(โคกคุณตระกูลไข่/คุณยายยังยุ่งอยู่)

ในตัวอย่างนี้ บัวศรีบ่นว่าคุณยายสมรมาสร้างความปั่นป่วนในบริษัทโคกคุณจนเป็นเหตุให้บริษัทเสียหาย ส่วนโสภิตภิตาอาศัยอารมณ์ขันวิจารณ์เจ้านายว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับยายสมร คือ บัวศรีมักจะสร้างความรำคาญใจให้แก่บุคคลอื่นอยู่เป็นประจำเช่นกัน จะเห็นได้ว่าคำพูดติดตลกของโสภิตภิตามีลักษณะเป็นการทำทนายอำนาจของบัวศรีซึ่งเป็นเจ้านายของตน

ตัวอย่างที่ 15 เยาว์พูดจาวุ่นล่อมให้ลำดวนเปลี่ยนใจล้มเลิกการแต่งงาน

เยาว์: เหมอ คิดดีแล้วนะ การเป็นเมียเนี่ยมันลำบากนะ
→ ลำดวน: ว้าย ลำบากตรงไหนคะคุณนายขา ก็แค่หน้าที่ช้อนตังค์ จับผิด แล้วก็คิดมากแค่นั้นเอง
เยาว์: แกว่าฉันนี่

ลำดวน: ไชค์ะ

(บางรักซอย 9/ขอมารวยแต่งงาน)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้เริ่มต้นจากการที่เยาว์เข้าใจว่าลำดวนคนรับใช้ภายในบ้าน ตัดสินใจแต่งงานกับแฟนหนุ่ม ด้วยเกรงว่าจะขาดคนงาน เยาว์จึงพยายามพูดชักชวนให้ลำดวน เห็นว่าการทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ดีเป็นภาระที่หนักหนาแสนสาหัส ส่วนลำดวนอาศัยอารมณ์ขัน พุดกระທးเจ้านายของตนว่าเยาว์มักจะใช้เวลาในแต่ละวันในการหาที่ซ่อนเงิน และคิดมากเพื่อ จับผิดสามีเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าคำพูดเชิงขบขันของลำดวนในผลัดที่ 2 มีลักษณะเป็น การท้าทายอำนาจของเยาว์ซึ่งเป็นเจ้านายของตน กล่าวคือ ลำดวนอาศัยอารมณ์ขันเสียดสี พฤติกรรมของเยาว์ และเมื่อพิจารณาที่ลำดวนพูดอีกในผลัดที่ 4 ยิ่งเห็นประเด็นเรื่องการใช้ อารมณ์ขันเพื่อท้าทายอำนาจชัดเจนขึ้น เมื่อสังเกตอย่างถี่ถ้วน จะเห็นได้ว่าการทำหน้าที่ของ อารมณ์ขันทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นวิธีการอำพรางการแสดงออกซึ่งอำนาจไม่ให้เห็นเด่นชัดจนเกินไป ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงอำนาจอาจเป็นการคุกคามหน้าของผู้อื่น ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าอารมณ์ขัน จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อแสดงอำนาจไปพร้อมกับรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา